

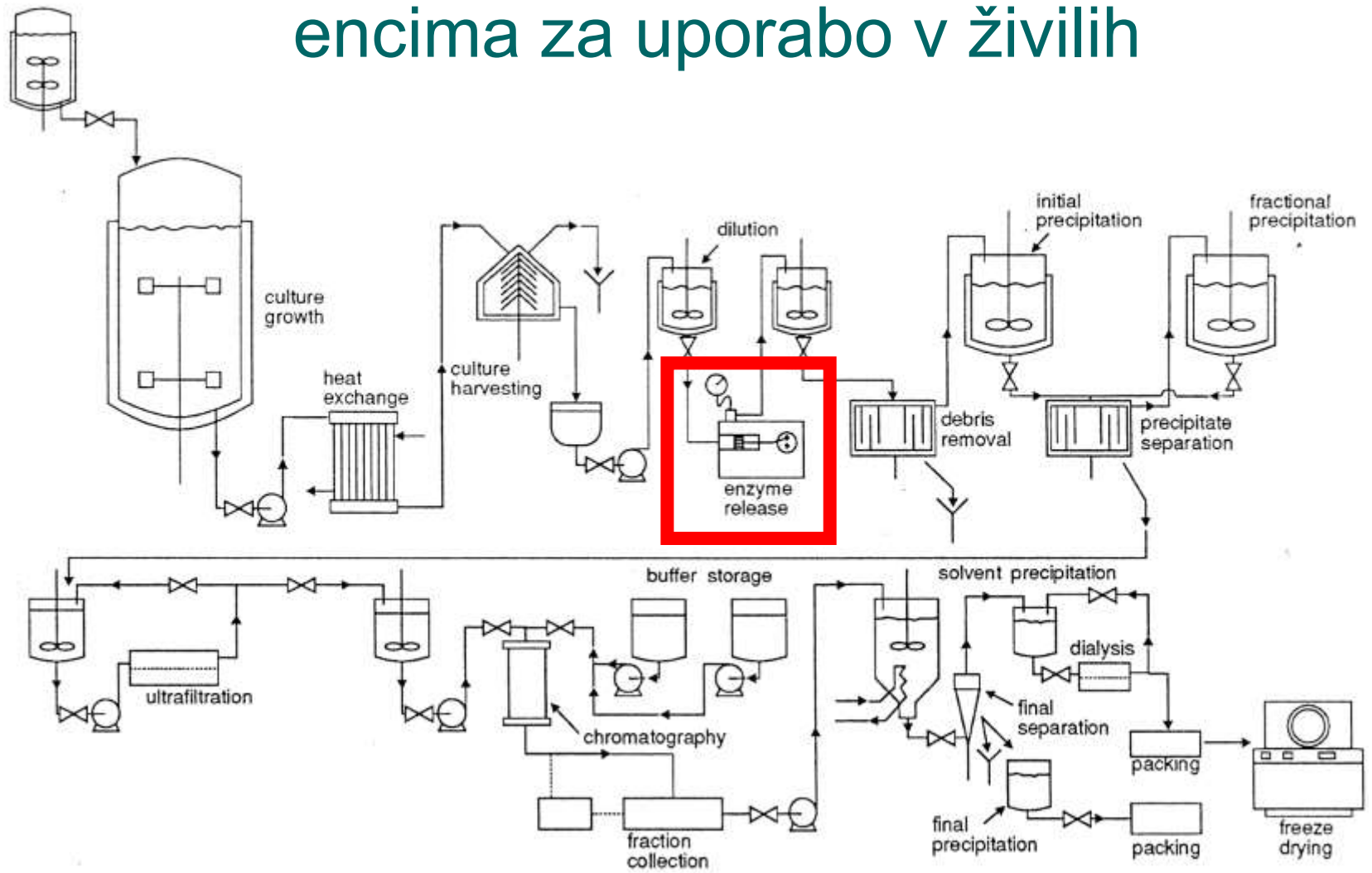

ZAKLJUČNI PROCESI V BIOTEHNOLOGIJI

Razbitje celic za izolacijo
intracelularnih produktov

Izolacija in čiščenje intracelularnega encima za uporabo v živilih

Intracelularni produkti

- proteini (inkluzijska telesa)
- lipidi
- antibiotiki

---

tradicionalni intracelularni produkti	rDNA intracelularni produkti
glukoza-izomeraza	inzulin (<i>E. coli</i> /živalske celice)
β -galaktozidaza	imunoglobulin
fosfataza	interferoni (živalske celice)
etanol-dehidrogenaza (ADH)	hormon rasti (<i>E. coli</i>)
NADH/NAD ⁺	humani serum albumin
alkaloidi	faktor VIII (živalske celice)
	streptokinaza (živalske celice)

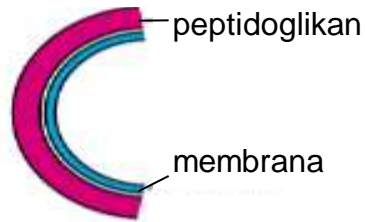
Industrijsko uporabni intracelularni encimi

encim	EC število	Vir	Intra/ekstra-celularni	Velikost proizvodnje	Industrijska uporaba
encimi živalskega izvora					
katalaza	1.11.1.6	jetra	I	< 1 tona/leto	živila
encimi rastlinskega izvora					
lipoksigenaza	1.13.11.12	soja	I	< 1 tona/leto	živila
encimi bakterij					
asparaginaza	3.5.1.1	<i>Escherichia coli</i>	I	< 1 tona/leto	zdravje
glukoza-izomeraza	5.3.1.5	<i>Bacillus</i>	I	> 10 ton/leto	fruktozni sirup
penicilin-amidaza	3.5.1.11	<i>Bacillus</i>	I	< 1 tona/leto	farmacevtska ind.
encimi nitastih gliv					
aminoacilaza	3.5.1.14	<i>Aspergillus</i>	I	< 1 tona/leto	farmacevtska ind.
katalaza	1.11.1.6	<i>Aspergillus</i>	I	< 1 tona/leto	živila
glukoza-oksidaza	1.1.3.4	<i>Aspergillus</i>	I	< 1 tona/leto	živila
α -galaktozidaza (rafinaza)	3.2.1.22	<i>Mortierella</i>	I	< 1 tona/leto	živila
encimi kvasovk					
β -fruktofuranozidaza (invertaza)	3.2.1.26	<i>Saccharomyces</i>	I/E	< 1 tona/leto	slaščičarne
β -galaktozidaza (laktaza)	3.2.1.23	<i>Kluyveromyces</i>	I/E	< 1 tona/leto	mlekarne
α -galaktozidaza (rafinaza)	3.2.1.22	<i>Saccharomyces</i>	I	< 1 tona/leto	živila

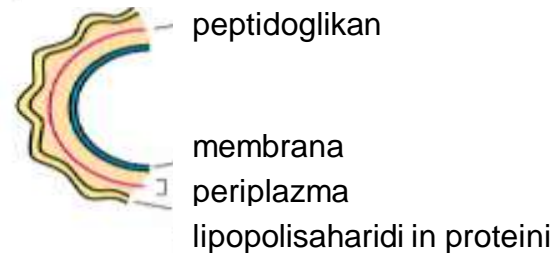
Zgradba celične stene - bakterije

težje
mehansko
razgradljiva

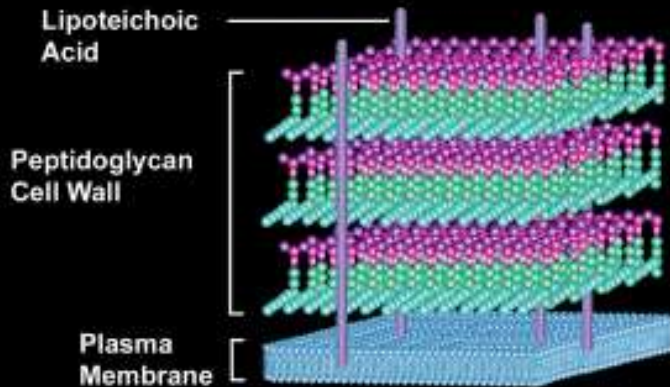
Gram pozitivne

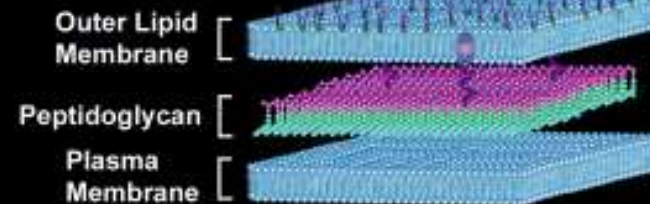
Gram negativne

Gram Positive Bacterial Cell Wall

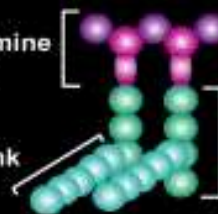

Gram Negative Bacterial Cell Wall

Alternating copolymer of
 β -(1-4)-N-acetyl-D-glucosamine
and N-acetylmuramic acid

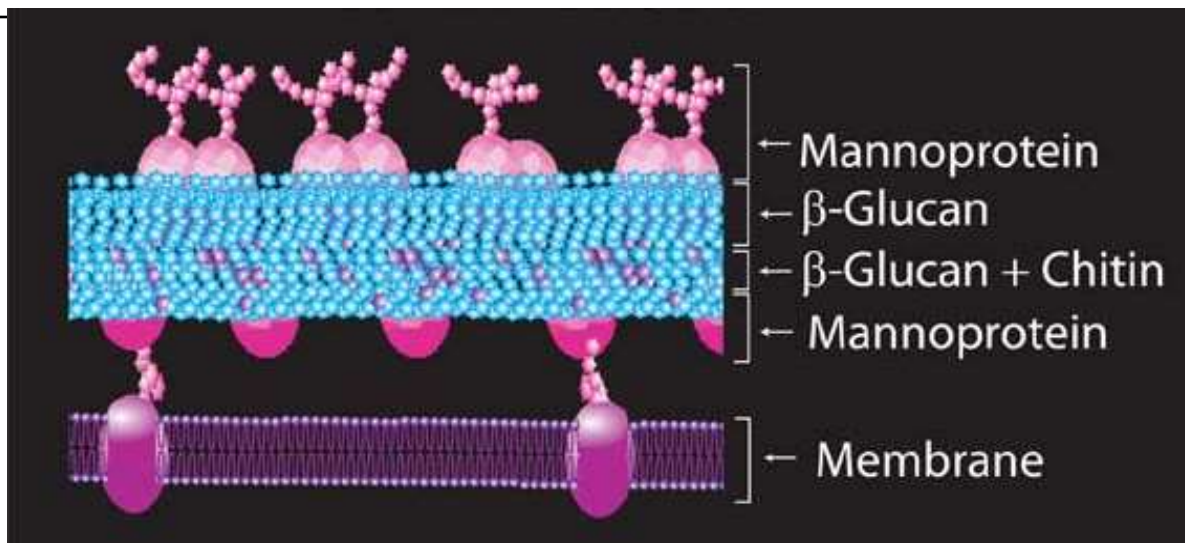
Penta-glycine cross-link

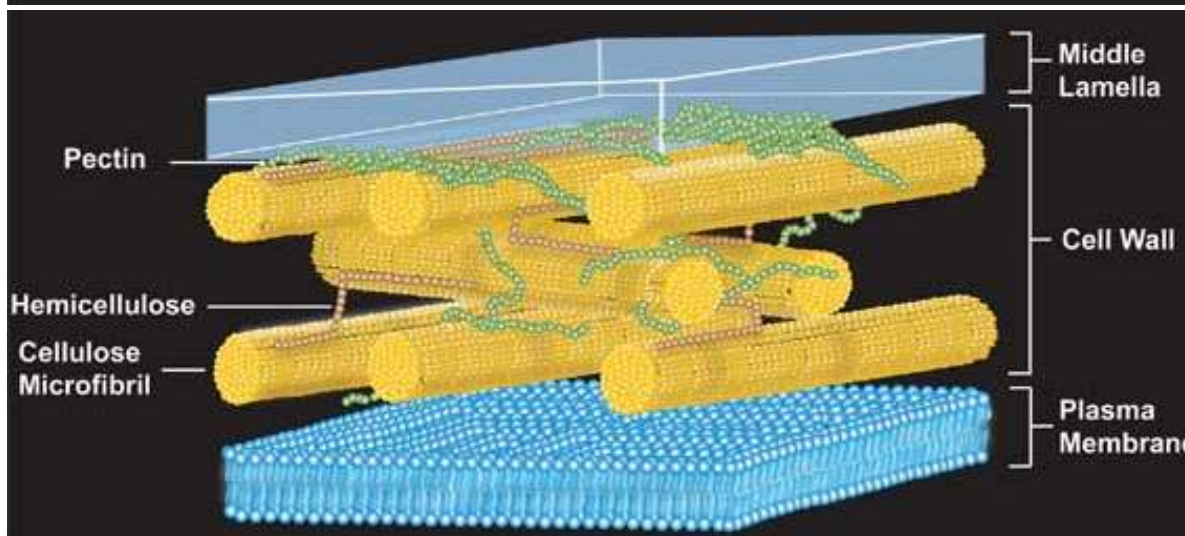
L-Ala-D-Glu-
L-Lys-D-Ala
tetrapeptide

Zgradba celične stene eukariontov – kvasovke, rastline

velike
razlike
med
različnimi
vrstami!

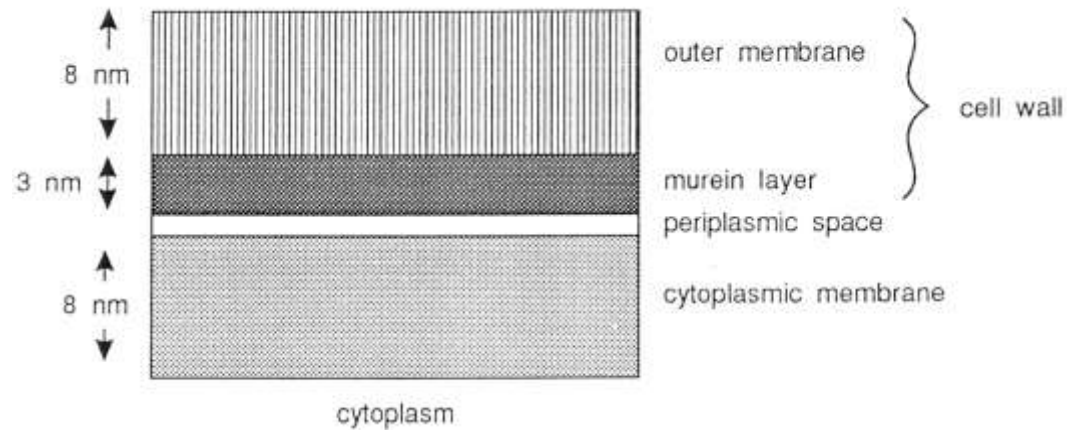

kvasovke

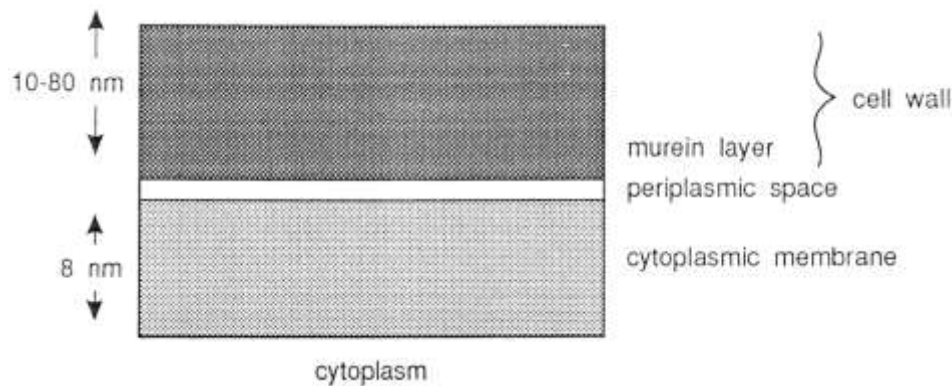
rastline

Zgradba celične stene - primerjava

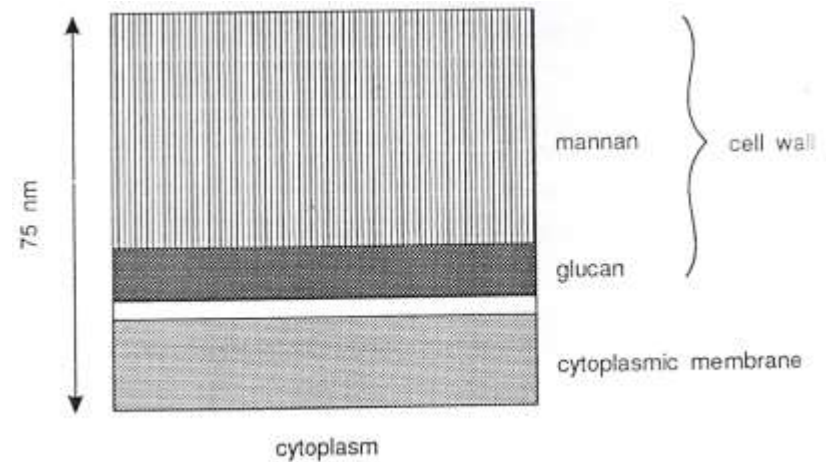

velike
razlike
med
različnimi
vrstami!

Gram negativne bakterije

Gram pozitivne bakterije

kvasovke

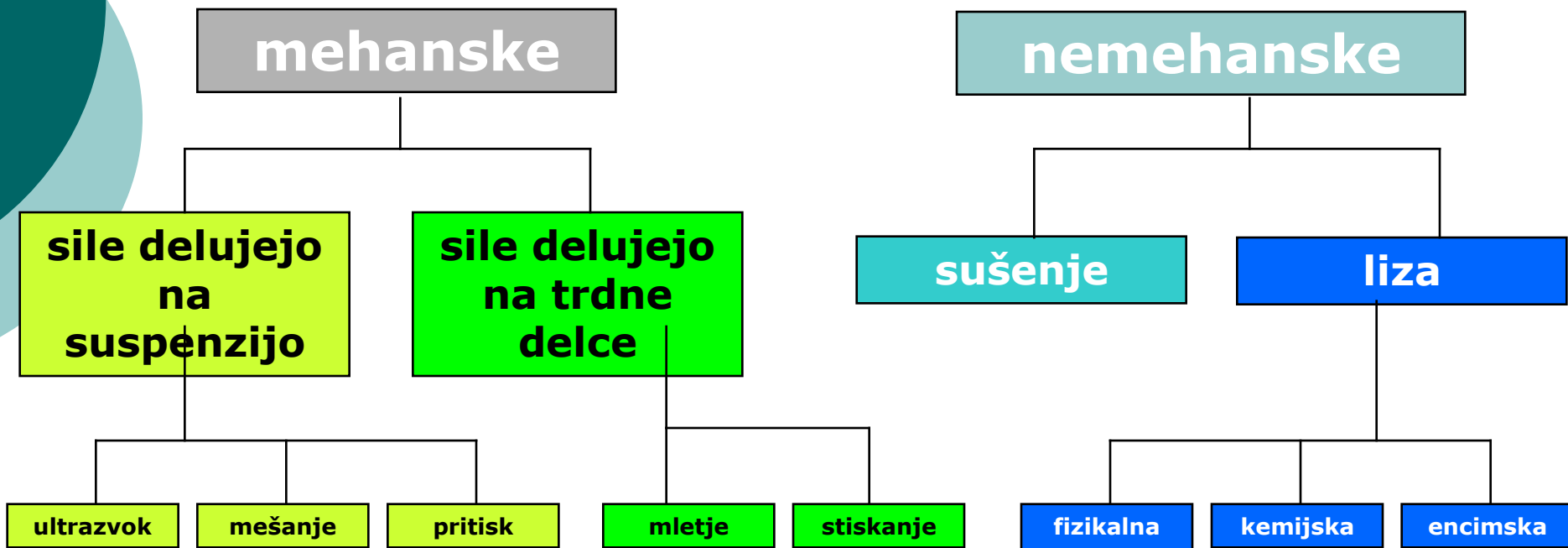
Razbitje celične stene

- Vnos energije za razbitje močno odvisen od organizma in do neke mere od njegove fiziologije.
  - Nekateri tipi celic se zelo hitro razbijejo, lahko že z nežno obdelavo kot npr. z osmotskim šokom (npr. živalske celice in nekatere gram-negativne bakterije kot npr. iz vrst *Azotobacter*)
  - Druge celice so močno odporne na mehansko silo: kvasovke, zelene alge, miceliji nitastih gliv, nekatere gram-pozitivne bakterije. Njihove celične stene in membranske strukture lahko prenesejo notranji osmotski pritisk do 20 atm (2 MPa), kar ustreza moči ojačanega betona (ista masa).
- Razvite številne različne metode za razbitje celic.

Metode razbijanja celične stene

- prevzete iz prehranske industrije (homogenizacija mleka), kemijske industrije (drobljenje pigmentov) ipd.

Industrijske metode razbijanja celične stene

---

mehanske

— **homogenizator**

— **kroglični mlin**

nemehanske

fizikalne

- temperaturni šok

kemijske

- detergenti

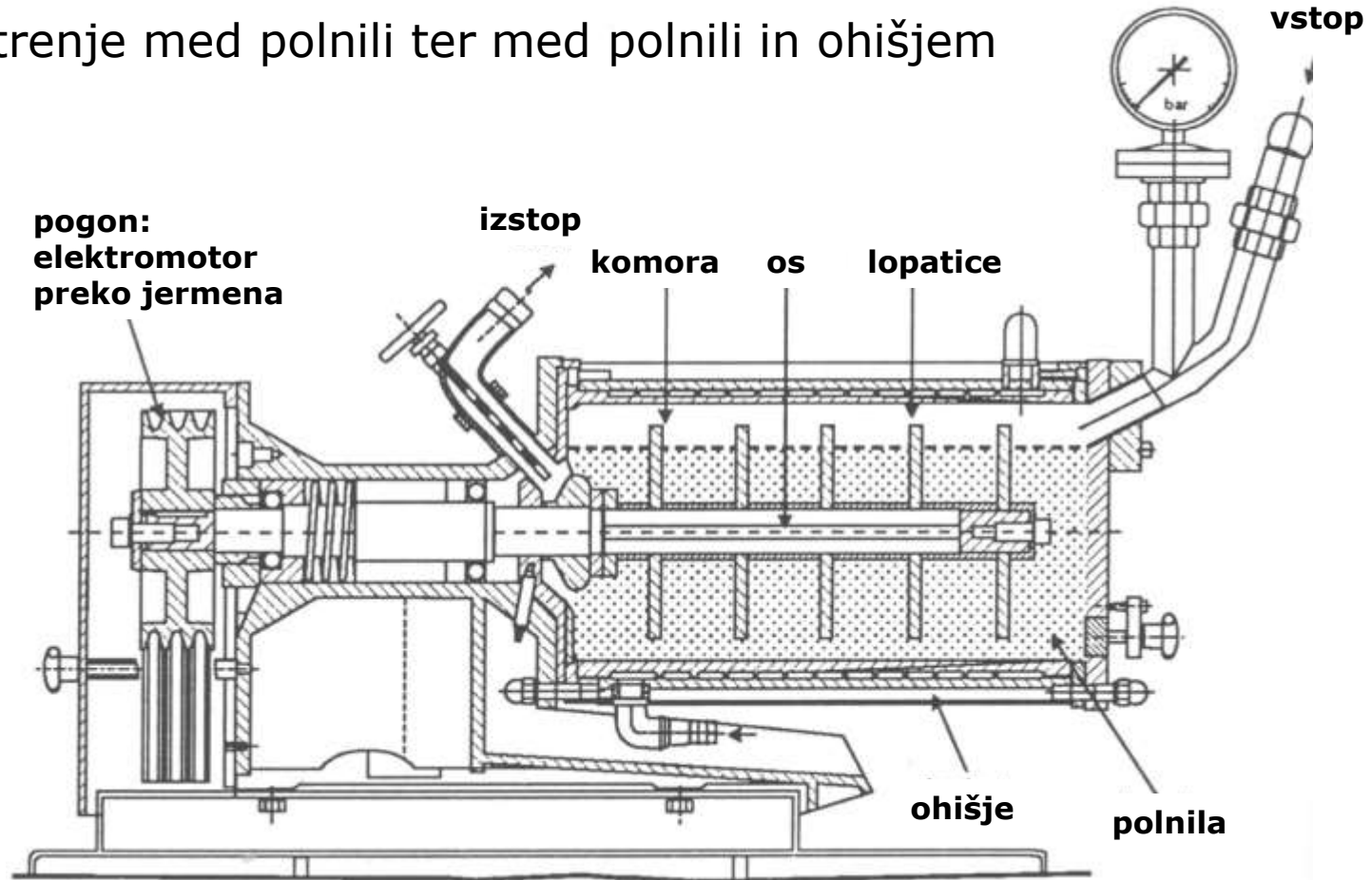
- topila

- tvorba kompleksov

encimske

Mehansko razbijanje celic – mlin s polnilom (kroglice)

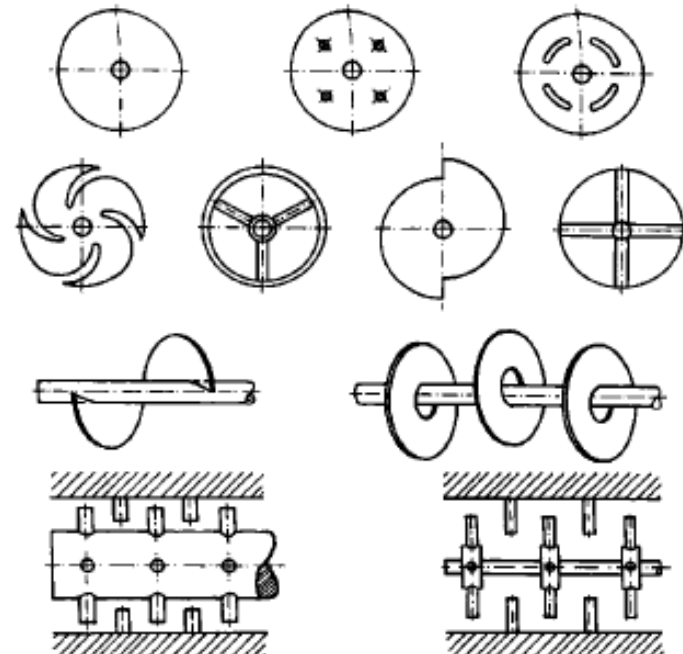
trenje med polnili ter med polnili in ohišjem

Horizontalni mlin s kroglicami

Mehansko razbijanje celic – mlin s polnilom

- horizontalna ali vertikalna izvedba glede na položaj ohišja mlina
  - volumen mlina: od 40 ml do naprav za kontinuirni proces s kapaciteto do 200 kg/h mokrega kvasa ali 20 kg/h mokrih bakterij
  - učinkovitost prenosa energije na polnilo odvisna od oblike rotorja in lopatic (diskov)
- ohišje iz jekla (laboratorijski mlin: steklo)
  - polnila:
    - tipična napolnjenost s polnili 80 %
    - iz odpornega materiala: (keramika, steklo, cirkonijev oksid, cirkonijev silikat, titanov karbid)
    - običajni premer polnil: 0,2 -1,0 mm

Geometrije rotorjev in lopatic

Povečanje (*scale-up*) mlina s polnilom:

- problem: toplota, ki se prenaša iz rotorja na celice
– potrebno hlajenje (osnovni parameter: A/V)

$$L = \frac{\text{površina } (A)}{\text{volumen mlina } (V)} = \frac{\pi \cdot T \cdot L}{\frac{\pi}{4} \cdot T^2 \cdot L} = \frac{4}{T}$$

L – dolžina mlina (m)
 T – premer valja (m)

- osnovni povečevalni kriterij: vnos moči

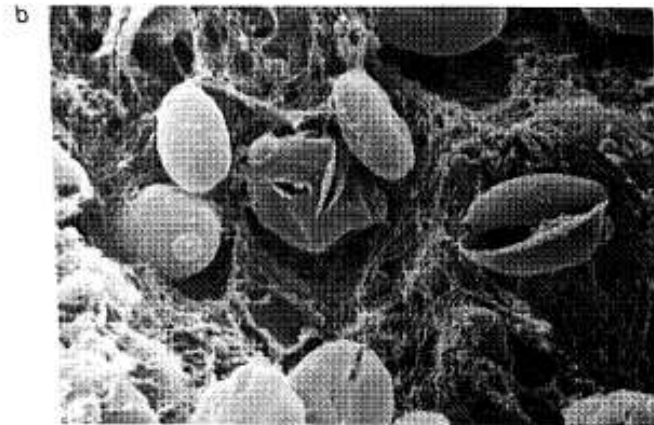
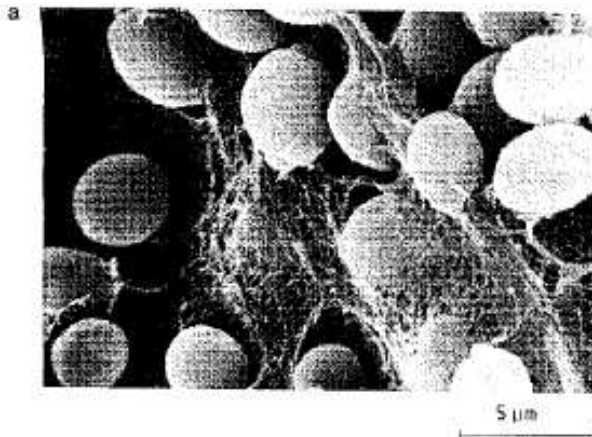
$$P = c \cdot \rho \cdot N^3 \cdot D^5$$

P – vnos moči (W)
 c – brezdimenzijska konstanta
 N – hitrost vrtenja rotorja (s^{-1})
 D – premer rotorja z lopaticami (m)
 ρ – gostota suspenzije (kg/m^3)

Mehansko razbijanje celic – mlin s polnilom (kroglice)

Na učinkovitost procesa razbijanja celic vpliva:

- vrsta mikroorganizma (sestava in debelina celične stene, velikost celic): v splošnem lažje razbijemo večje celice
- položaj željenega produkta (citoplazma, organele, periplazma)
- tip mlina (premer polnil – bolje manjša, vrsta rotorja in lopatic, napolnjenost s polnilom, hitrost vrtenja rotorja)
- zadrževalni čas
- temperatura

(REM pictures of *Saccharomyces cerevisiae* : a: before, b: after treatment in a bead mill)

Kinetika sprostitve produkta iz celic

---

kinetika prvega reda:

- P : koncentracija sproščenega produkta v času t
- P_{max} : maksimalna koncentracija produkta, ki se lahko sprosti iz celice – določena eksperimentalno
- K_b : konstanta, odvisna od tipa rotorja in lopatic, hitrosti vrtenja rotorja, velikosti polnil, napolnjenosti mlina, temperature

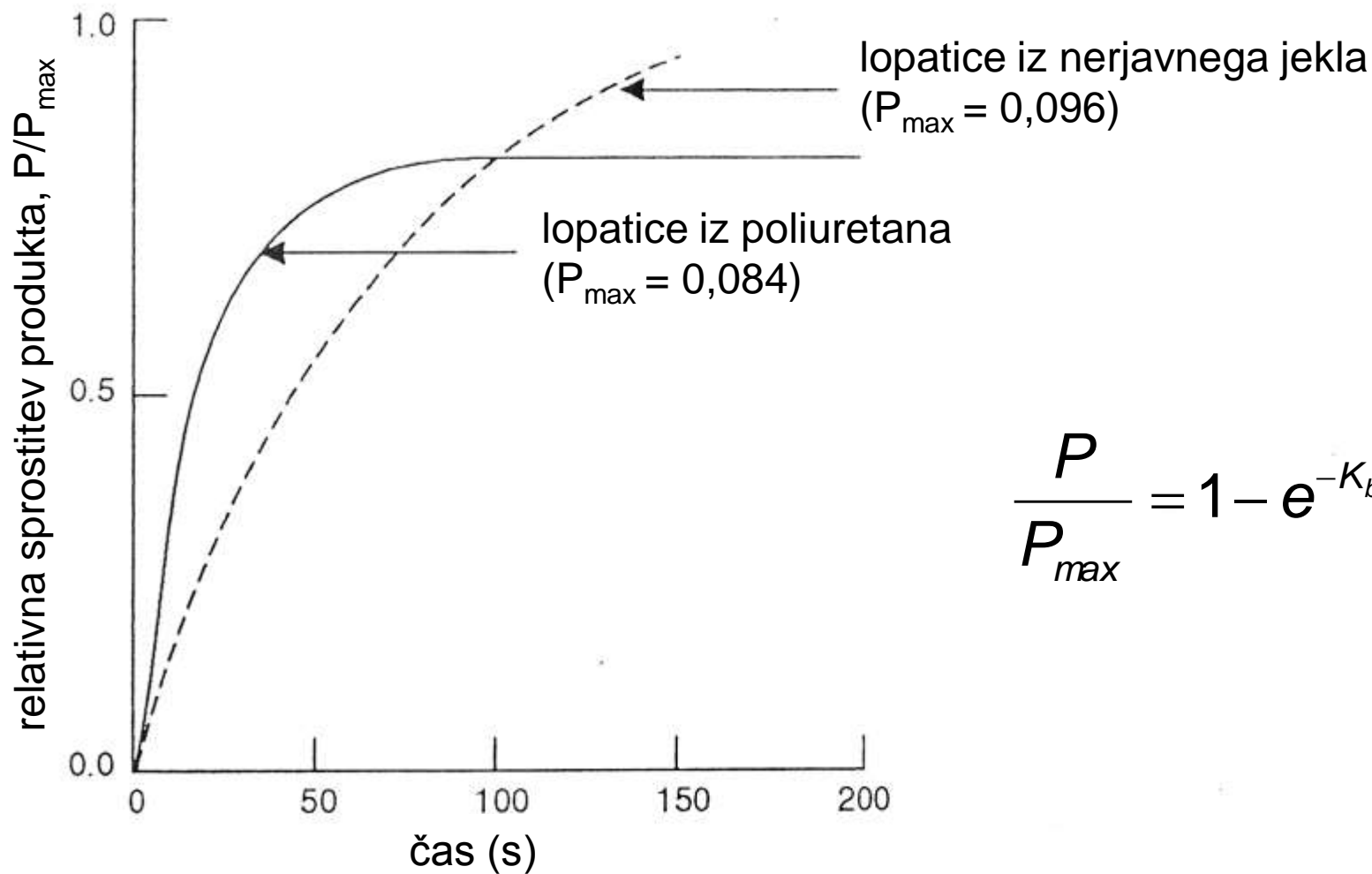
$$\frac{dP}{dt} = K_b \cdot (P_{max} - P)$$

$$\int_0^P \frac{dP}{(P_{max} - P)} = K_b \cdot \int_0^t dt$$

$$-\ln \frac{P_{max}}{(P_{max} - P)} = K_b \cdot t$$

$$\frac{P}{P_{max}} = 1 - e^{-K_b \cdot t}$$

Šaržno razbijanje kvasovk z mlinom – dva različna tipa lopatic

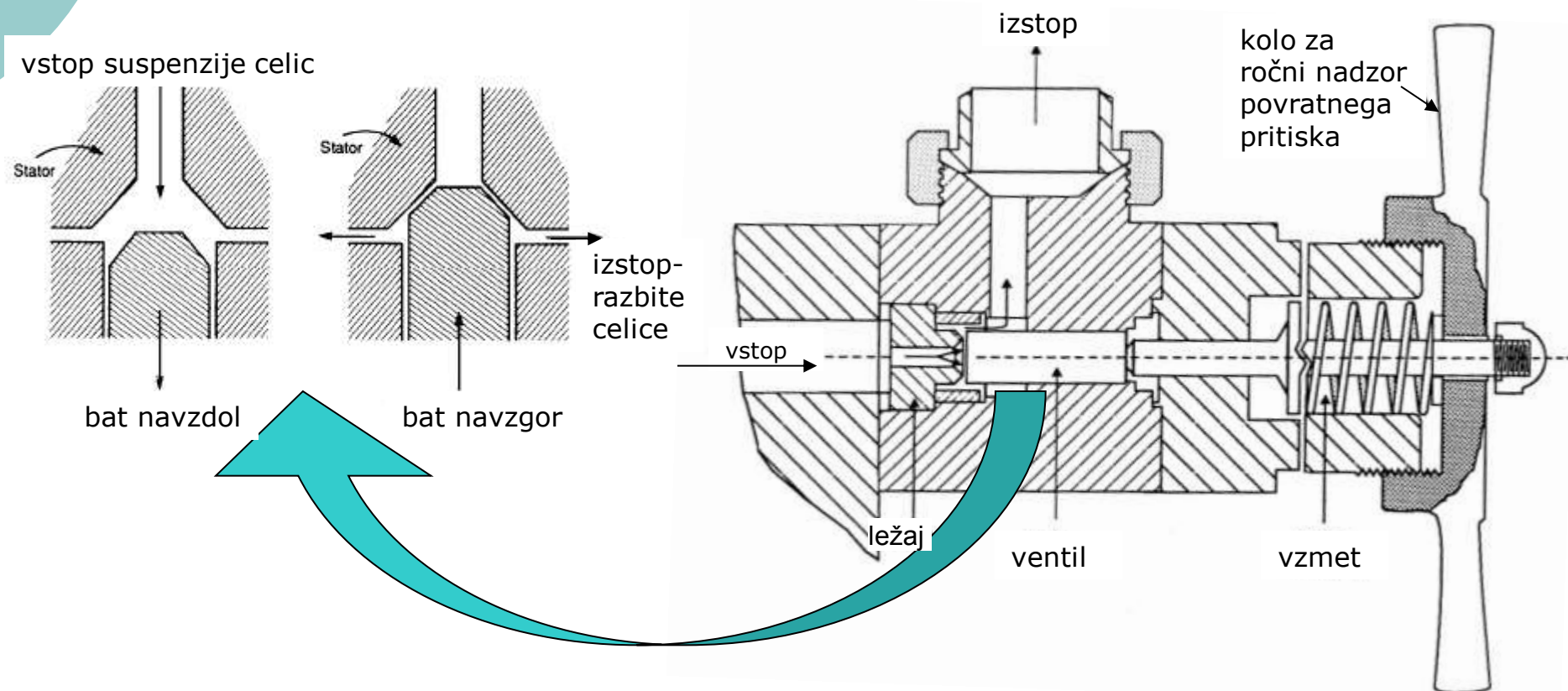

$$\frac{P}{P_{\max}} = 1 - e^{-K_b \cdot t}$$

Mehansko razbijanje celic – homogenizator

- visokotlačna iztisna črpalka, ki črpa suspenzijo celic skozi nastavljivo odprtino izpušnega ventila
- tlak od 200 do 1000 bar, odvisno od vrste in koncentracije suspenzije celic

Mehansko razbijanje celic – homogenizator

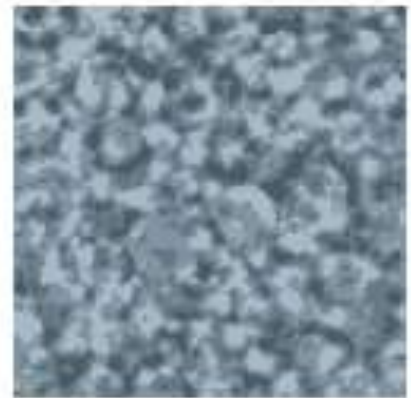

Na učinkovitost procesa vpliva:

- vrsta mikroorganizma (sestava in debelina celične stene, velikost celic)
- položaj željenega produkta (citoplazma, organele, periplazma)
- tip homogenizatorja (pritisk, tip ventilov in ležajev, temperatura, število prehodov skozi homogenizator)

Pred homogeniziranjem – 5080 μm

Po homogeniziranju – 13 μm

Povečanje (*scale-up*) - homogenizator

- problem: toplota, ki se prenaša iz ventilov in ležajev - ni funkcija geometrije homogenizatorja

$$\Delta T = \frac{\Delta p}{\rho \cdot c_p}$$

ΔT – razlika temperatur (K)

Δp – razlika pritiskov (Pa)

ρ - gostota suspenzije celic (kg/m³)

c_p – specifična toplotna kapaciteta (J/kg K)

- edini povečevalni kriterij je geometrijska podobnost (povečanje ventilov in ležajev) ob zadrževanju enakega pritiska, pretoka in specifičnega vnosa moči

$$P' = \frac{q_v \cdot \Delta p}{m} = \frac{q_v \cdot \rho \cdot c_p \cdot \Delta T}{m}$$

P' – specifični vnos moči (W/kg)

q_v – volumenski pretok (m³/s)

m - masa suspenzije celic (kg)

Kinetika sprostitve produkta iz celic

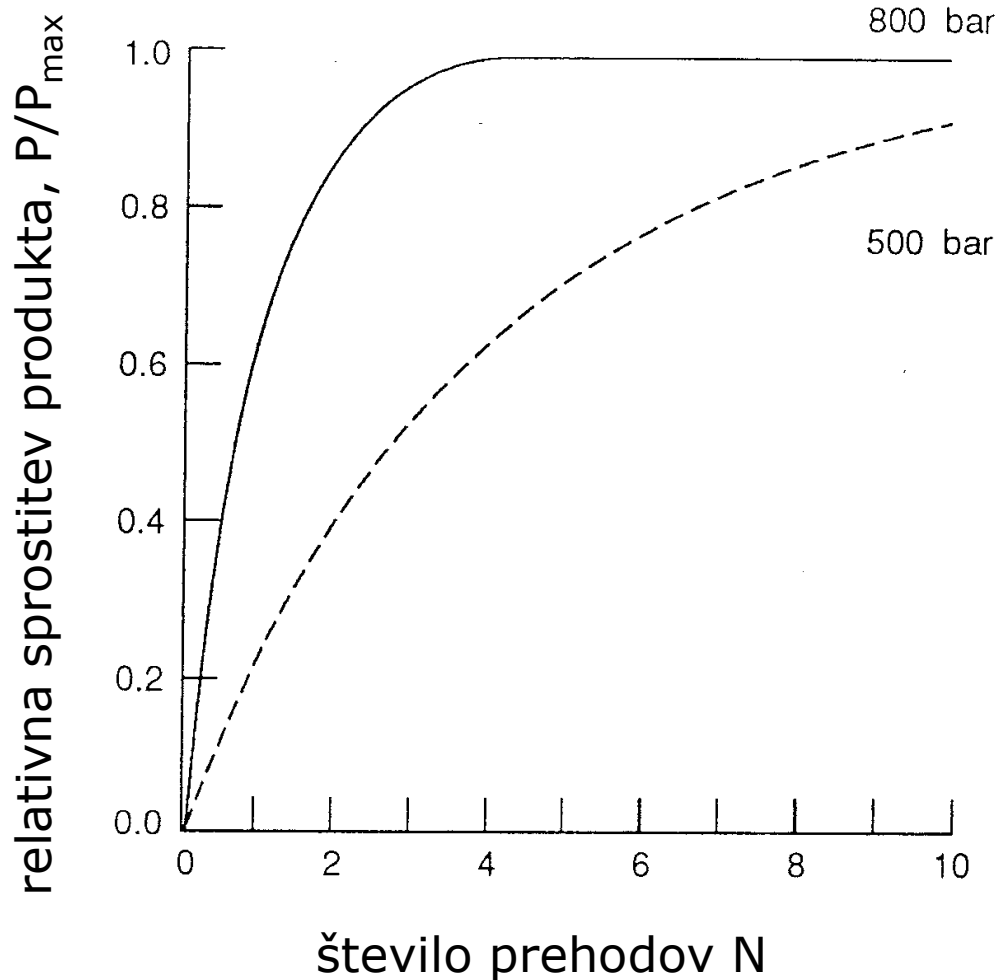
$$\frac{P}{P_{max}} = 1 - e^{-K_h \cdot f(\Delta p) \cdot N}$$

- N – število prehodov skozi homogenizator
- K_h – konstanta, odvisna od jakosti in strukture celic
- $f(\Delta p)$: določa se eksperimentalno, lahko se napove z:

$$f(\Delta p) = \Delta p^\beta \quad \begin{array}{l} \Delta p \text{ (bar)} \\ \beta = 2,9 \text{ za pekovski kvas} \end{array}$$

- višja temperatura – nižja viskoznost – učinkovitejša homogenizacija
– a hitrejša denaturacija proteina!

Vpliv Δp na učinkovitost sproščanja produkta

kvasovke, $T = 5\text{ }^{\circ}\text{C}$

$$\frac{P}{P_{max}} = 1 - e^{-K_h \cdot f(\Delta p) \cdot N}$$

Mehanske metode razbijanja celic

- primerjava

tehnika	princip	vpliv na produkt	cena	primeri
homogenizacija (rezilo)	celice sesekljanе v mešalcu	zmeren	zmerna	živalska tkiva in celice
mletje	celice razbite z mletjem z abrazivi	zmeren	poceni	celice nitastih gliv (npr. s kvarčnim peskom)
ultrasonikacija	celice razbite s kavitacijo - ultrazvok	močan	draga	suspenzije celic v majhnem merilu
homogenizacija (homogenizator)	celice, potisnjene skozi majhno odprtino, se razbijejo na osnovi striga	močan	zmerna	industrijsko merilo – suspenzije celic, razen bakterij
drobljenje v kroglіčnem mlinu	celice zdrobljene med steklenimi ali jeklenimi kroglicami	močan	poceni	industrijsko merilo – suspenzije celic in rastlin

Nemehanske metode razbijanja celic

- temperaturni šok

- temperaturni šok – termoliza
- enostavna in cenena metoda
- uporabna samo za termostabilne produkte
- dvig temperature deaktivira celico in razbije celično steno
- učinkovitost termolize odvisna od: pH, ionske moči, prisotnosti različnih kemijskih komponent (Mg^{2+} stabilizira celično steno)
- skupna učinkovitost termolize od 60-80 %

Kemijske tehnike razbijanja celic

tehnika	princip	vpliv na produkt	cena	primeri
osmotski šok	osmotsko preluknjanje membran	majhen	poceni	rdeče krvne celice
encimska razgradnja	celična stena razgrajena	majhen	draga	<i>Micrococcus lysodeikticus</i> obdelan z jajčnim lizocimom
solubilizacija	detergenti raztopijo celične membrane	majhen	zmerna - draga	suspenzije celic v majhnem merilu
raztapljanje maščob	organska topila se razopijo v celično steno in jo destabilizirajo	zmeren	poceni	toluen - kvasovke
obdelava z bazami	saponifikacija maščob raztaplja membrane	močan	poceni	proizvodnja L-asparaginaze

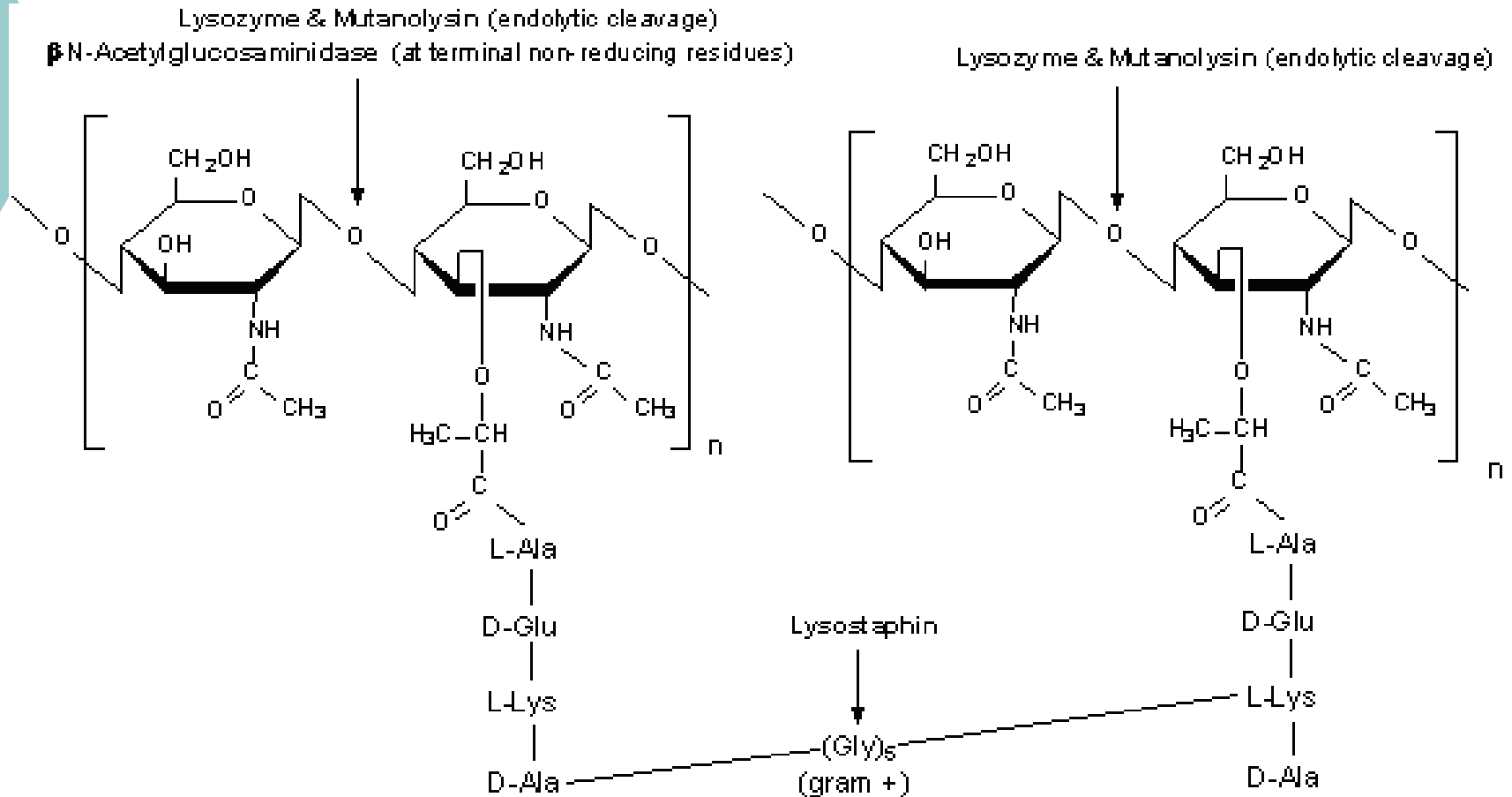
Nemehanske metode razbijanja celic

– uporaba encimov

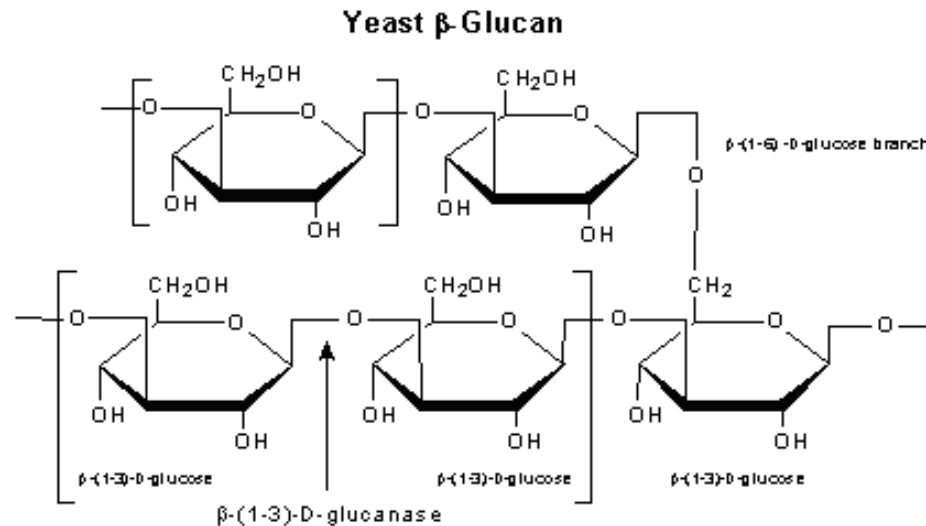
- reakcija suspenzije encimov s celično steno
raztapljanje, razgradnja
- mala poraba energije
- selektivna metoda
- minimalen vpliv na intracelularne produkte
- metoda sprejemljiva za okolje
- pomanjkljivosti:
  - visoka cena encimov
  - nezmožnost izvedbe procesa v večjem merilu (laboratorijska metoda)
  - inhibicija encimov s komponentami reakcijskega medija
  - optimalni pogoji (pH, temperatura, koncentracija kovinskih ionov)
povsem drugačni od optimalnih pogojev procesa biotransformacije

Uporaba encimov za razgradnjo celične stene - bakterije

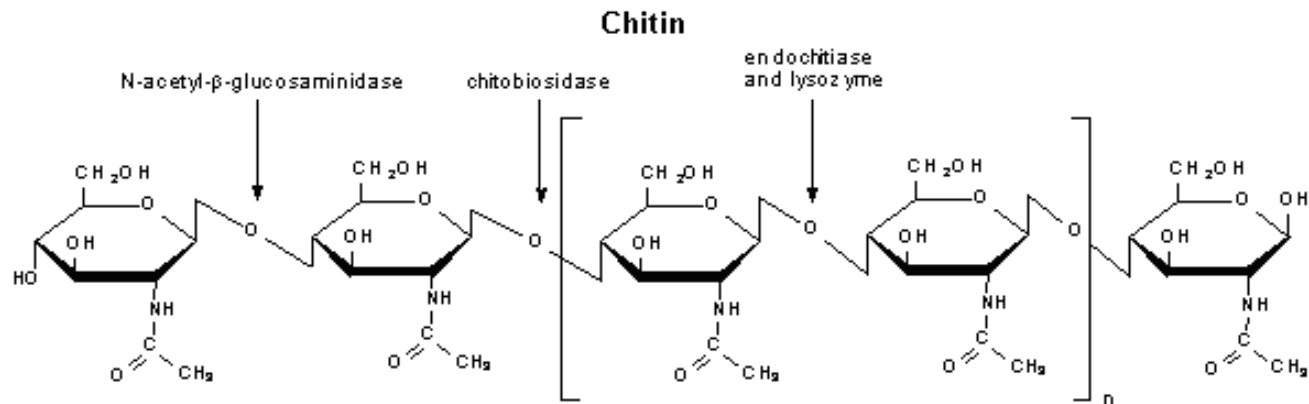

(direct cross link in gram negative)

Uporaba encimov za razgradnjo celične stene - kvasovke

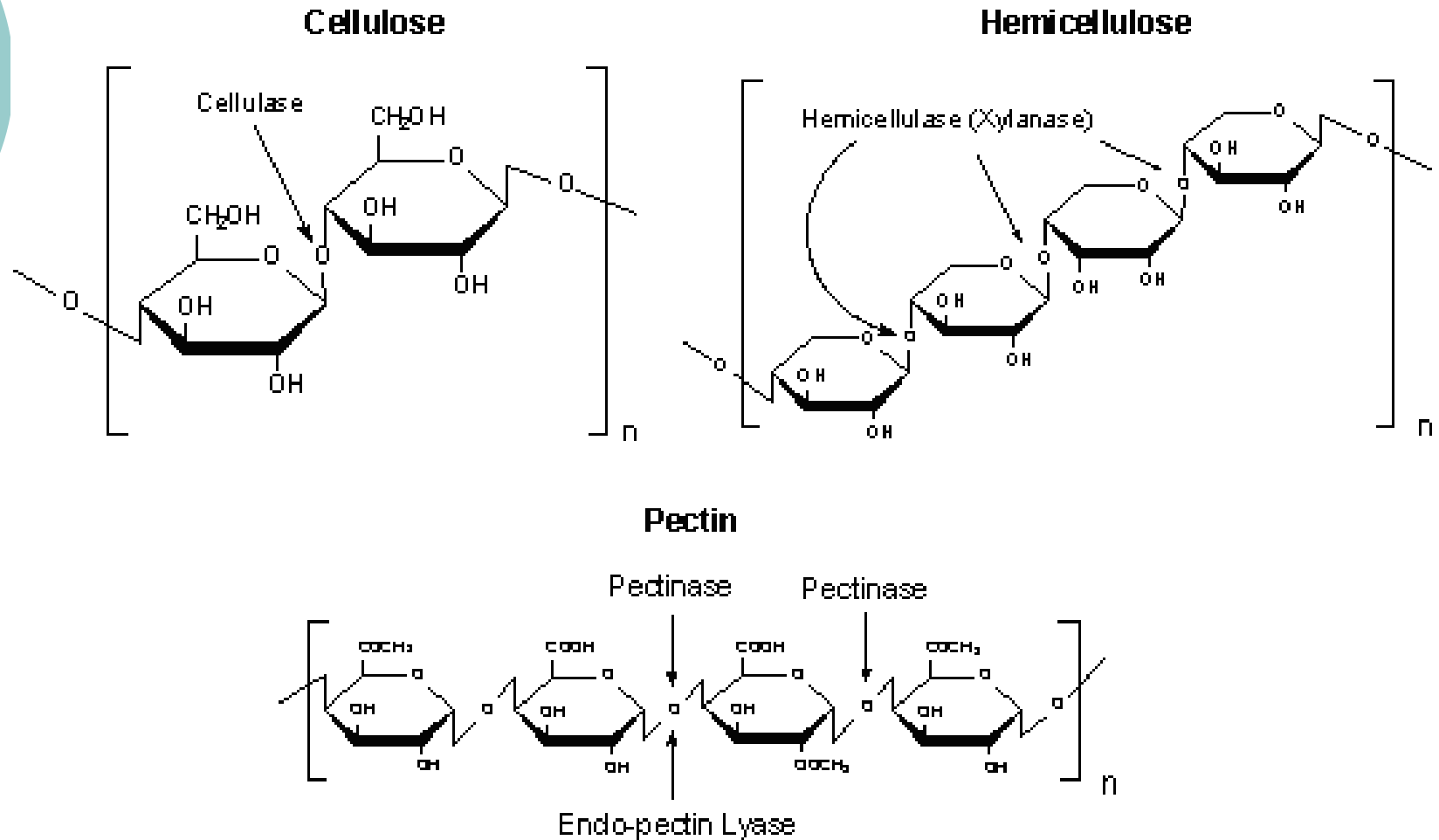

Polymer of β -(1-3)-D-glyco pyranosyl units with branching at β -(1-6)-D-glycopyranosyl units.

Polymer of β -(1-4)-N-Acetyl-D-glucosamine units

Uporaba encimov za razgradnjo celične stene - rastline

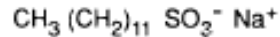
Uporaba kemikalij za razbijanje celic

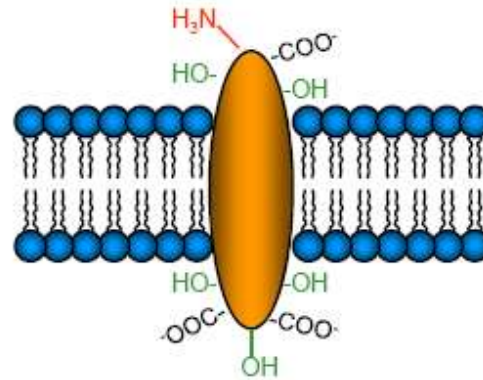
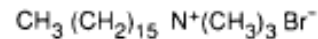
- reakcija alkalij s celično steno
saponifikacija lipidov v membrani
  - poceni
  - pomanjkljivosti:
    - vpliv na intracelularne produkte
    - metoda nesprejemljiva za okolje
    - neselektivna in agresivna metoda – razgradnja intracelularnih komponent
    - možen negativen vpliv na nadaljnji separacijski proces
- alternativa: uporaba detergentov (Triton-X) ali organskih topil (aceton, oktanol)

Vpliv vrste detergenta na protein v membrani

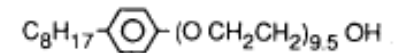
Sodium Dodecylsulfate (SDS)
(anionic)

Cetyltrimethylammonium Bromide (CTAB)
(cationic)

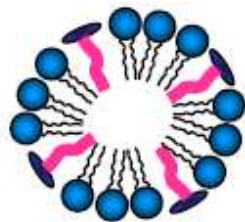

Triton X-100
(nonionic, polydisperse)

denaturirajoči detergent
(SDS)

nedenaturirajoči detergent
(Triton, TDOC, CHAPS)

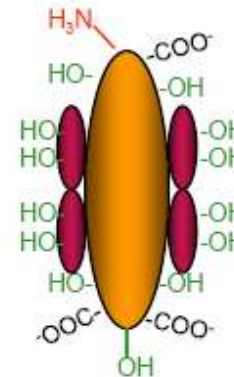

mešan micel
lipid-detergent

+

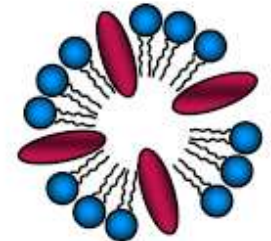

denaturiran protein

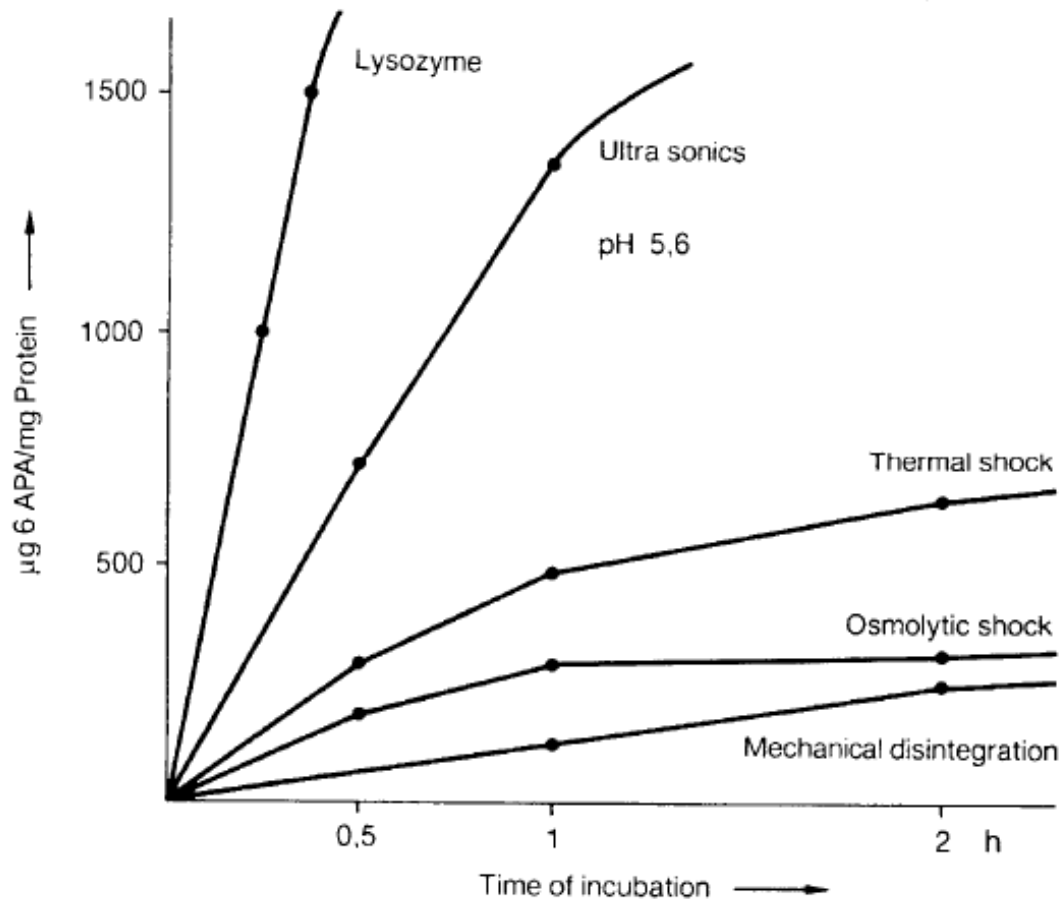
solubiliziran protein
nativni

+

mešan micel
lipid-detergent

Primerjava različnih metod razbitja celic na dobiček produkta

Disintegration of cells of *Erwinia aroidea* by various methods.

Nevarnosti pri razbijanju celic

toplota	Mehanske metode: velik vnos energije → toplota. Stabilizacija encimov: hlajenje, prisotnost substratov, njihovih analogov ali poliolov
strig	strižne sile → poškodba encimov, še posebno v prisotnosti kovinskih ionov in/ali stika z zrakom
proteaze	Razbitje celic → sprostitvev proteaz → možna velika izguba aktivnosti encimov. Zmanjšanje delovanja proteaz: povečana hitrost procesa razbitja celic ob čim boljšem hlajenju, prisotnost prebitnega alternativnega substrata (poceni protein) ali inhibitorjev proteaz.
pH	Stabilizacija encimov: uporaba pufrskih raztopin, prisotnost substratov, njihovih analogov ali poliolov
kemijske spremembe	Možne konformacijske spremembe v prisotnosti detergentov in/ali topil. Rastlinski polifenoli so potencialni inhibitorji encimov. Preprečitev: uporaba adsorbentov, kot npr. polivinilpirolidon, uporaba askorbinske kisline za zmanjšanje delovanja polifenol oksidaze.
oksidacija	Preprečitev: uporaba redukcijskih sredstev (npr. askorbinska kislina, merkaptoetanol in ditionitrol)
penjenje	medfazna površina plin-kapljevina lahko poruši konformacijo encimov
strupene težke kovine	Ioni težkih kovin (npr. železa, bakra in niklja) se lahko vnesejo v medij z izluženjem naprave za homogeniziranje. Zaščita encimov pred ireverzibilno deaktivacijo: uporaba kelatnih sredstev (npr. EDTA)